

Folkestyre eller fjernstyre? EØS-avtalens betydning for demokrati og selvstyre

Folkestyre eller fjernstyre?

EØS-avtalens betydning for demokrati og selvstyre

EØS-avtalen kort fortalt	2
EØS eser ut: Avgiftspolitik	10
EØS og folkestyret	12
EØS eser ut: Hjemfall og eierskap	18
EØS og lokaldemokratiet	20
EØS eser ut: Alkoholpolitikk	24
EØS og domstolene	26
EØS eser ut: Fiskeri	30
EØS og grunnloven	32
EØS eser ut: Offentlige tjenester og helse	38
EØS og demokratiet i bakvendtland	40
EØS eser ut: Landbruk og matvarer	46
Etterord: EU ut av Norge	48

Nei til EUs skriftserie VETT nr. 1 2016

Forfatter: Morten Harper

Layout: Eivind Formoe

Forsideillustrasjon: Jørgen Bitsch

Trykkansvarlig: Porteføljeforvaltning Norge AS

ISSN: 1504-5374

ISSN elektronisk utgave: 1891-4837

Opplag: 5000

EØS-avtalen kort fortalt

EØS-avtalen er mer avgrenset enn et EU-medlemskap, men også langt mer omfattende enn en handelsavtale. Avtalen er ensidig og ubalansert fordi alle nye lover kommer fra EU.

En påstand vi hører fra enkelte EU-tilhengere er at Norge allerede er medlem av EU – bare uten stemmerett og innflytelse. Statsminister Erna Solberg (H) mener for eksempel at «den viktigste grunnen til å bli fullverdig medlem av EU, er at vi allerede er en del av EU – men uten stemmerett og innflytelse.»¹ Paradoksalt nok har statsministeren det siste året ved flere anledninger fremhevet hvor god og viktig den lave kronekursen er for norsk økonomi.² Som EU-medlem skulle Norge i stedet innføre euro.

EØS-avtalen knytter Norge til EUs indre marked. Norge er representert i fagkomiteene som forbereder nye regler for det indre markedet, på lik linje med EU-landene. Vi har rett til å ikke innføre nye direktiver som EU vedtar. Denne vete retten ville ikke Norge hatt som medlemsland i EU.

Norges stemmeandel ved et EU-medlemskap er ikke imponerende. Ministerrådet er EUs høyeste beslutningsorgan mellom toppmøtene, og har den lovgivende makten sammen med EU-parlamentet. Norges stemmeandel ville være ca. 1 prosent. EU-parlamentet er det eneste direktevalgte organet i EU. Som EU-medlem ville Norge trolig få 12 av 751 representanter i EU-parlamentet, altså bare 1,6 prosent.

EØS er mindre enn EU

Det meste av alt det EU befatter seg med ligger utenfor EØS-avtalen. Norge fører en selvstendig utenriks- og sikkerhetspolitikk, med en aktiv rolle blant annet i de internasjonale klimaforhandlingene og i handelsorganisasjonen WTO.

Utenfor EU har vi råderett over fiskeriforvaltningen og landbrukspolitikken. Vi slipper EU-mynten euro og bestemmer selv over pengepolitikken. Dermed kan vi styre

renten og kronekursen slik hensynet til stabil økonomi, velferd og sysselsetting krever.

Europautredningen hevdet at «Norge har tilpasset seg omlag 3/4 av EU-samarbeidet».³ Det anslaget tok utgangspunkt i de islandske medlemskapsforhandlingene som var en het potet i 2012. Island har mange av de samme avtalene med EU som Norge. EU kom til at Island var helt eller delvis dekket av 23 av de 35 forhandlingskapitlene, men utenfor 12 kapitler som landbruk, utenriks og pengeunionen.

Anslaget om 3/4 stemmer ikke med Europautredningens egne tall for hvor mange lover Norge innfører fra EU. Sammenligningen av gjeldende direktiver og forordninger i EU og i EØS, viste en EØS-andel på 28 prosent – litt over 1/4. Om vi også regner med EUs vedtatte lovendringer og andre rettsakter, er andelen innført i EØS under 10 prosent. En sammenstilling av all lovgivning vedtatt i EU i perioden 1. januar 2000 til 31. desember 2013 opp mot alt lovverk innført i EØS-avtalen i samme periode, viste at 9,05 prosent av de nye EU-lovene ble tatt inn i EØS-avtalen.⁴ Totalt 4724 rettsakter ble tatt inn i EØS-avtalen, mens EU vedtok 52 183 direktiver, forordninger og andre lovreguleringer. Omfanget av rettsaktene varierer, men sammenligningen viser at EØS-avtalen er atskillig mer avgrenset enn et EU-medlemskap.

Fri flyt i det indre markedet

Kort fortalt: EU er både et indre marked og en politisk og økonomisk union. EØS knytter Norge til det indre markedet, mens vi beholder uavhengigheten fra det meste av unionen. EØS bygger på de samme markedsprinsippene som EU: Den frie flyten av varer, tjenester, kapital og arbeidskraft.

EUs regelverk for det indre markedet omfatter blant annet konkurransepolitikken og reglene for offentlig støtte. EØS legger EUs regler til grunn på alle områder som omfattes av avtalen. Lovbestemmelser som er innført for å oppfylle EØS-forpliktelsene skal gå foran andre norske regler.

Avtalen om Det europeiske økonomiske samarbeidsområdet (EØS), som trådte i kraft 1. januar 1994, gjelder mellom EU og de tre EFTA-landene Norge, Island og

Liechtenstein. EFTA-landet Sveits vedtok i folkeavstemning å si nei til EØS (i Norge ble avtalen godkjent av Stortinget), og har i stedet inngått mer avgrensede handels- og samarbeidsavtaler med EU.

Hva EØS omfatter

EØS-avtalen er den mest omfattende avtalen som Norge noen gang har inngått. Avtaleteksten med sine 127 artikler fastslår hovedprinsippene på samme måte som EU-traktatene. Totalt er rundt 11 000 EU-lover og lovendringer tatt inn i EØS. Oppsummert omfatter EØS-avtalen:

- Frihandel med varer (egne unntak for jordbruks- og fiskeriprodukter) og fri bevegelighet for kapital, tjenester og arbeidskraft. Herunder fri etableringsrett.
- Felles konkurranseregler (konkurranseregulerende samarbeid og forbud mot offentlige støtteordninger) og harmonisering av selskapsretten.
- Regelverk for transport, arbeidsliv og et felles klimakvotesystem.
- Felles veterinært regelverk.
- Fortsatt toll på handel med landbruksvarer, men i praksis er tollvernet mot EU i flere runder utvannet.
- Samarbeid om miljøvern, utdanning, forskning, forbrukerspørsmål og sosiale spørsmål.
- Konsultasjonsordninger der EØS-landene blir rådspurt om fremtidig EU-regelverk som kan gjelde for EØS.
- En felles beslutningsprosess der nye EØS-regler vedtas ved enstemmighet mellom EFTA-landene og EU.
- Egne institusjoner som håndhever EØS-reglene i EFTA-landene: overvåkingsorganet ESA og EFTA-domstolen.

Brutte forutsetninger

EØS-avtalen er blitt noe mer og annet enn forutsatt da Stortinget vedtok avtalen høsten 1992. Regjeringen garanterte at alkoholpolitikken lå utenfor EØS. Men importmonopolet måtte oppheves, rusbrus slapp til i butikkene og forbudet mot alkoholreklame er endret.

Råderetten over naturressursene, alkoholpolitikken,

Et av de mest omstridte områdene der EØS-avtalen har fått store konsekvenser – gjennom regelverk, domspraksis og den frie flyten av arbeidskraft – er norsk arbeidsliv. Vikarbyrådirektivet ble innført i EØS på tross av krav fra LO om å bruke vetoet.

Foto: Eivind Formoe

likestilling, distrikts- og regionalpolitikken og arbeidslivet er noen eksempler der avtalen griper inn i en helt annen grad enn forutsatt da avtalen ble inngått. Både Arbeiderpartiregjeringen og stortingsflertallet for øvrig (Høyre, KrF og Frp) la den gangen stor vekt på at eget norsk regelverk kunne opprettholdes.

Europautredningen påpeker også at EØS-avtalen har «vist seg å bli en mye mer omfattende og forpliktende avtale enn opprinnelig antatt, og det kan diskuteres hvor mye lenger Stortingets samtykke fra 1992 kan gi politisk legitimitet».⁵

En ny EØS-lov blir til

EØS-avtalen gir Norge representasjon i EUs ekspertkomiteer som forbereder nytt regelverk. De nye reglene kan bare tas inn i EØS etter at det er godkjent av EU og EFTA-landene i EØS-komiteen. Alle de tre EFTA-landene må være enig. Det betyr at Norge kan reservere seg mot nye EU-regler (vetoretten). EUs medlemsland har ikke noen slik mulighet.

Beslutningene i EØS-komiteen får formelt ikke virkning i Norge før regelverket er innført som lov eller forskrift her hjemme. I praksis har vi sett at regler som er godkjent i EØS-komiteen, relativt raskt blir innført. Forordninger, som i EU får direkte virkning i medlemslandene, må innføres ordrett. Direktiver er noe mer romslige i gjennomføringsmåten, her er det målsetningene som er bindende.

Blikket fra Brussel

Det indre markedet bygger ikke bare på like regler, men også mest mulig lik håndheving i hele EØS-området. Overvåkingsorganet ESA i Brussel passer på hvordan regelverket gjennomføres og praktiseres i EFTA-landene. ESA kan, enten på eget initiativ eller etter klage, pålegge landene å endre sitt regelverk og/eller praksis.

Hvis et land ikke retter seg etter ESAs krav, kan saken reises for EFTA-domstolen for bindende avgjørelse. Norge har for eksempel blitt dømt til å endre reglene om hjemfallsretten, mens ESA tapte saken om å oppheve det norske spillmonopolet. Nasjonale myndigheter kan dessuten anke ESAs vedtak inn for denne domstolen. Det kan også enkeltpersoner og bedrifter som berøres av vedtaket.

Folkestyre eller fjernstyre?

EØS-avtalen griper inn i det norske demokratiet på flere måter og ulike nivå. Avtalen flytter myndighet ut av Norge. Den flytter også makt fra storting til regjering, og fra politisk valgte organer til byråkrati og rettsapparat.

- De mange direktivene og forordningene fra EU som innføres gjennom EØS-avtalen, uthuler Stortingets rolle som lovgiver (se side 12-17).

Over 10 000 lover fra EU er gjort gjeldende for Norge gjennom EØS. Bare i 2014 ble 627 lover tatt inn i EØS-avtalen. I praksis uthuler det Stortingets rolle som lovgiver.

Foto: Eivind Formoe

- EØS griper inn den kommunale handlefriheten med regler som også har lokale konsekvenser for både næringsliv og folk (se side 20-23).
- EU-domstolens praksis har i stor grad blitt styrende også for norske domstoler (se side 26-29).
- Beslutningsmyndighet over norske borgere og bedrifter er overført til overvåkingsorganet ESA og egne EU-byrå i strid med grunnloven (se side 32-37).

Avtalens ubalanse

EØS-avtalen har vist seg å ramme norsk selvråderett og demokrati på særlig to måter. For det første: Avtalen er stadig blitt endret i forhold til utgangspunktet. Ny lovgivning innarbeides kontinuerlig, og forståelsen av hva lovene betyr kan også endres av overvåkingsorganet ESA og EFTA-domstolen.

For det andre: Avtalens ubalanse. Den endres ensidig gjennom politiske vedtak og lovgivning i EU, som EFTA-landene kan si ja eller nei til. Norge eller de to andre EFTA-landene kan ikke vedta eller en gang foreslå nye lover som skal endre avtalen. Både ESA og domstolen legger i praksis til grunn EUs forståelse av regelverket. I hjemfallssaken hadde for eksempel både Norge og Island hatt samme forståelse av EØS-avtalen, at spørsmål om eiendomsrett lå utenfor avtalen, men dette ble ikke tatt hensyn til.

Blitt sånn – eller født sånn

EØS-avtalen slik den er i dag, er en dynamisk og ekspansiv avtale. Regelverket den omfatter utvides kontinuerlig, og det geografiske området den gjelder er utvidet flere ganger som da østeuropeiske land ble medlem av EU. Hva EU mener er EØS-relevant regelverk har vist seg å ikke være noen eksakt avgrenset størrelse. For eksempel har Norge og EU siden 2011 drevet tautrekking om offshoredirektivet, som Norge ikke vil innføre fordi norsk kontinentalsokkel skal være utenfor EØS. I februar 2016 gjentok EU-kommisjonen igjen at EU vil ha direktivet inn i EØS-avtalen.⁶

Hvis EU og USA harmoniserer sitt regelverk gjennom TTIP-avtalen som det nå forhandles om, vil det også få virkninger i Norge. Endringer i EUs produktkrav, regler for tjenester, veterinære regelverk og så videre som tilpasning til TTIP vil komme også i EØS-avtalen, så fremt ikke regjeringen bruker vetoretten. USA har blant annet reist krav om å tillate matvarer med GMO, hormonbehandlet storfekjøtt, mer antibiotika og klorvasket kyllingkjøtt.

EØS-avtalen har en indre motsetning mellom på den ene siden hensynet til EFTA-landenes suverenitet og på den andre siden hensynet til harmoniseringen i det indre markedet. Rettslig sett er EØS-avtalen statisk i den forstand at alle regler som ikke var en del av avtalen ved inngåelsen i 1992, bare kan innføres i Norge gjennom vedtak i Norge. Likeledes er ikke Norge bundet av senere rettsavgjørelser i EU-domstolen, om de ikke i konkrete saker legges til grunn av EFTA-domstolen.

Det er et nasjonalt handlingsrom i EØS-avtalen som i liten

grad er brukt, ikke minst ved at regjering og stortingsflertall har unnlatt å bruke vetoretten. Ved at man har forholdt seg til EØS-avtalen som dynamisk, et redskap for tilpasning til EUs regelverk, har den også blitt det.

Noter

1. Nettmøte på Dagbladet.no 27.08.2009.
2. VG 27.03.15 og E24.no 25.01.16.
3. NOU 2012:2, side 790.
4. Nei til EUs faktaark nr. 5 2014.
5. NOU 2012:2, side 828.
6. Nationen 13.02.16.

EØS eser ut Avgiftspolitik

Forutsetning:

Da EØS-avtalen skulle vedtas, fastslo regjeringen at «EØS-avtalen omfatter... ikke skatte- og avgiftsspørsmål i sin alminnelighet» (St.prp. nr. 100 (1991-92), side 376).

I stortingsbehandlingen konstaterte Arbeiderpartiet og Kristelig Folkeparti at skatte- og avgiftspolitikken lå utenfor EØS, og føyde til at «den differensierte arbeidsgiveravgiften fortsatt skal kunne videreføres som viktig distriktspolitisk virkemiddel» (Innst. S. nr. 248 (1991-92), side 57).

Fasit:

Den differensierte arbeidsgiveravgiften er endret flere ganger på grunn av EØS-avtalen. I 1999 ble flere næringssektorer fjernet, og i 2004 ble hele ordningen dømt ulovlig av EFTA-domstolen. Da EU året etter vedtok nye retningslinjer for regionalstøtte, åpnet ESA for en endret ordning med differensiert arbeidsgiveravgift. Flere kommuner fikk høyere avgift enn før.

I 2013 vedtok EU igjen nye retningslinjer for regionalstøtte, som ESA omsatte til EØS-avtalen. Dermed måtte den differensierte arbeidsgiveravgiften nok en gang endres. Blant annet kan ingen virksomheter innenfor energi og transport nå få redusert avgift. 40 000 arbeidsplasser er negativt berørt av endringene, ifølge tall fra regjeringen.

EØS og folkestyret

Folket vedtar Norges lover gjennom Stortinget, men gjennom EØS-avtalen vedtas mange lover med påholden penn fra EU. EØS-avtalen svekker også folkestyret ved økt rettsliggjøring, og ved å flytte makt fra storting til regjering.

En av de største forbrukersakene for matvarer de siste årene, er avsløringene om utstrakt bruk av narasin i kyllingfôr. Narasin er ikke klassifisert som antibiotikum, men har en tilsvarende virkning. Faren for oss mennesker er at bakterier da utvikler antibiotikaresistens, slik at medisiner ikke virker.

Regelverket for matvarer og matproduksjon er gjennom EØS-avtalen tilpasset EUs regler. Derfor kan ikke norske myndigheter uten videre forby narasin som tilsetning i fôr – uten å bryte avtalen. I februar i år stilte stortingsrepresentant Per Olaf Lundteigen (Sp) spørsmål til landbruks- og matministeren om hvordan skal Norge gå frem i EØS for å kunne vedta et forbud mot bruk av narasin som førtilsetningsstoff i husdyrproduksjon. Minister Jon Georg Dale (Frp) skriver i svaret at den som har tillatelsen til å markedsføre narasin i EU har sendt søknad til EU-kommisjonen om fornyelse.¹ Det er EU sin vitenskapelige komité på matområdet EFSA som skal gjøre risikoanalyse, og leverer rapport om det til EU-kommisjonen. Denne rapporten skal drøftes i EU sin ekspertkomité, og Norge kan legge frem sitt syn i denne prosessen. Videre heter det i svaret:

«Dersom EU gir nytt løyve til vidare omsetnad (ny godkjenning), vil EØS-komiteen måtte ta stilling til om rettsakta skal bli tatt inn i EØS-avtalen og såleis bli gjort gjeldande for Noreg også.»

Med andre ord: regjeringen venter på EU.

Uthuler Stortinget som lovgiver

Grunnlovens § 49 sier at folket utøver den lovgivende makt ved Stortinget. Med EØS-avtalen er i realiteten utformingen av lovene på de områdene som EØS-avtalen gjelder, flyttet til EU. Det har vi sett i saker som omhandler blant annet markedsregler, distriktspolitikk og veterinært regelverk. Vetoretten, som skulle sikre at EØS ikke fratar suverenitet i strid med grunnloven, er bare brukt én gang, mot EUs tredje postdirektiv. Det vetoet trakk Høyre/Frp-regjeringen tilbake, og direktivet er nå innført.

I boken *Folkestyrets varige spenninger* argumenterer statsviter og tidligere leder for Arena (Senter for europaforskning) Johan P. Olsen for at EØS-avtalen gjør reglene for EUs indre marked til norsk lov på en måte som uthuler Stortingets rolle som lovgiver.² Professorene Erik Oddvar Eriksen og John Erik Fossum beskriver i boken *Det norske paradoks* EØS-avtalen som «demokratisk selvskading».³ Gunnar Fermann, førsteamanuensis ved NTNU i Trondheim, argumenterer i boken *Utenrikspolitikk og norsk krisehåndtering* for at EØS-avtalen virker negativt inn på evnen til å føre en selvstendig norsk utenrikspolitikk, fordi den svekker statens autoritetsgrunnlag.⁴

For over ti år siden fastlo Makt- og demokratiutredningen (2003) at folkestyret er svekket. Makt er overført til markedet, multinasjonale konserner, uavhengige forvaltningsorganer og rettslige institusjoner – i Norge og i utlandet. Et sentralt element i denne utviklingen er EØS-avtalen. Likeledes påpekte Europautredningen (2012) at EØS-avtalen – og annen EU-tilpasning – skaper et betydelig demokratisk underskudd i Norge.

Handlingsrom som ikke brukes

Jusprofessor Peter Ørebech ved Universitetet i Tromsø mener norsk lovgivningskompetanse skulle være i behold også under EØS-avtalen, med unntak av de reglene som ikke kan skille mellom norske borgere og EØS-borgere. Han viser til avtalens artikkel 97:

«Denne avtale berører ikke den enkelte avtaleparts rett til å endre sin interne lovgivning på de områder som omfattes av denne avtale, med forbehold for prinsippet om ikke-diskriminering og etter å ha underrettet de andre avtaleparter»

Problemet, påpeker Ørebech, er at det ikke er blitt slik:

«Prinsippet i artikkel 97 praktiseres ikke og er i dagens Norge redusert til formell sandpåstrøing. Dette kan eksemplifiseres ved den utvidede veterinæravtalen fra 1999 som har medført at Norge fullt ut har harmonisert kvalitetsregler for sunn og god menneskeføde med «EU-foodlaw». Dvs. at vi – hver gang EU endrer reglene for sunn mat – slavisk kopierer reglene og inkorporerer EU-versjonen i norsk rett.»⁵

Vetoretten som forsvant

Da EØS-avtalen ble vedtatt av Stortinget høsten 1992, la flertallet vekt på at Norge fritt kunne si nei til nye EU-regler. I EØS-debatten 15.-16. oktober 1992 uttalte statsminister Gro Harlem Brundtland:

«Regjeringen vil aktivt bruke de nye mulighetene til å forme morgendagens regelverk i Europa. Og vi vil være rede til å bruke den retten avtalen gir oss, til å motsette oss at forslaget blir til felles EØS-regel, dersom vi finner det nødvendig.»⁶

I samme stortingsdebatt omtalte også Høyres Jan Petersen reservasjonsretten som en «betryggende mekanisme». Senere har nåværende Arbeiderpartileder Jonas Gahr Støre understreket: «Vi har en reservasjonsrett i EØS-avtalen. Den er selvsagt ikke der til pynt.»⁷

Likevel er denne retten til å avvise nytt regelverk fra EU, som nevnt bare benyttet én gang. Et veto mot EUs tredje postdirektiv, som ble trukket tilbake etter regjeringsskiftet i 2013. Over 10 000 lover fra EU er gjort

gjeldende for Norge gjennom EØS. Bare i 2014 ble 627 lover tatt inn i EØS-avtalen. Selv om mesteparten av direktivene og forordningene kan være fornuftige nok, uthuler dette i praksis Stortingets rolle som lovgiver og regjeringen som forskriftsmyndighet. Tjenstedirektivet, vikarbyrådirektivet, matsminkedirektivene, patentlydirektivet og også datalagringsdirektivet – før det ble annullert av EU-domstolen – er alle eksempler på regelverk som er meget problematisk, uten at vetoet ble brukt.

Så mange saker, så liten tid

En viktig kritikk av EU-parlamentet, er hastig og overfladisk saksbehandling. To avstemninger i minuttet er normalhastigheten når EU-parlamentet samles i plenum. Dette er en generell utfordring for de fleste politiske organ, men på Stortinget ser vi at det ikke minst kommer på spissen i behandlingen av EØS-reglene.

Vanlig praksis er at nye regelverk fra EU månedlig tas inn i EØS-avtalen gjennom vedtak i EØS-komiteen, der representanter fra Norge, Island og Liechtenstein møter EU. Måten regjeringen forankrer godkjenningen, er gjennom en relativt summarisk gjennomgang i Stortingets Europautvalg. En studie av Lars Rottem Krangnes av arbeidet til stortingspartiene i Europautvalget perioden 2005-2009, viste at det går fort i svingene:

«Blir rettsaktene «banka igjennom» i Europautvalet? Svaret på det må vere ja. Det er overraskande at det kun er representantar for regjeringspartia, og då særleg nei-partia SV og Senterpartiet, som tek opp enkeltrettsakter som Utanriks- eller fagdepartement ikkje har funne det for godt å informere spesielt om.»⁸

I dag utarbeides det grundige bakgrunnsdokument av Stortinget før møtene i Europautvalget, men det grunnleggende problemet består: Mange saker på kort tid, gjør det svært utfordrende å få realitetsdrøftinger av hva de nye regelverkene faktisk betyr. Selv om gjennomføringen av

EØS-avtalen har skjedd med et betydelig flertall på en rekke storting, har det vært et fravær av åpen og opplyst offentlig samtale – som grunnloven foreskriver – fra Stortingets side om de mange EU-tilpasningene. Dermed svikter også EØS-prosessen forutsetningene for et faktisk folkestyre.

Regjeringen mot Stortinget

EØS-avtalen har ikke bare flyttet makt ut av Norge, den har også omfordelt makt mellom de øverste statsorganene. Regjeringens stilling i forhold til Stortinget er blitt styrket. Muligheten for parlamentariske styring og kontroll er mindre enn på andre, nasjonale områder. Maktforholdet mellom politikere og embetsverket er endret i byråkratenes favør.

I stedet for å vedta egne lover på de områdene EØS-avtalen gjelder, skal Norge forvalte EUs regelverk. En rapport til Europautredningen av statsviterne Morten Egeberg og Jarle Trondal, viste at omtrent en fjerdedel av norske tjenestemenn mener deres arbeid i stor grad er berørt av EU-regelverk: 25 prosent av de departementsansatte og 30 prosent i direktorater og tilsyn.⁹

Meldeplikt til ESA

Fra sitt kontor i Brussel med omkring 70 ansatte skal EFTA Surveillance Authority (ESA) kontrollere gjennomføringen av EØS-avtalens regelverk. Ved årsskiftet 2015/16 hadde ESA totalt 245 pågående saker. En del er klagesaker, men de fleste er åpnet av ESA selv. Over halvparten (59 prosent) av sakene er knyttet til Norge.¹⁰

I utenriksdepartementets EU/EØS-håndbok beskrives det en meldeplikt til ESA om innføringen av nye EØS-regler:

«Etter EØS-komiteens beslutning om innlemming i EØS-avtalen, skal ansvarlig departementet melde gjennomføring av rettsakten i norsk rett til ESA. For dette formål benyttes et særskilt skjema ("Form 1"). De norske gjennomføringsreglene (forskriftsvedtakene), inkludert eventuell engelsk oversettelse, skal vedlegges skjemaet. De skal videre inneholde en fotnote med henvisning til de

EØS-reglene de gjennomfører.»¹¹

En gjennomgang av ESAs årsrapporter viser at overvåkingsorganet åpner langt flere saker på eget initiativ enn klagesaker. Antallet saker har også vært økende. I år 2000 åpnet ESA 114 egne saker og 41 klagesaker. I 2014 åpnet ESA totalt 587 nye saker (eget initiativ, notifiseringer, administrative saker og klagesaker), samtidig mottok man «bare» 71 nye klager.

Siden EØS-avtalen trådte i kraft har ESA behandlet flere tusen saker. ESA har vært en pådriver for at EØS-avtalen har grepet inn i det nasjonale handlingsrommet på flere områder og i større grad enn det de fleste kunne forestille seg. Eksempler er hjemfallsretten, der ESA reiste sak mot Norge for EFTA-domstolen. Avvisningen av en støtteordning for småbedrifter i distriktene i handlingsplanen for kvinnelige entreprenører i 2008. Og ikke minst svekkelsen av forskriften for gjennomføring av ILO-94 om lønns- og arbeidsvilkår ved offentlige byggeoppdrag i 2011. I februar 2016 åpnet ESA sak mot bestemmelsen om at skip registrert i Norsk Internasjonalt Skipsregister ikke kan føre last eller passasjerer mellom norske havner eller å gå i fast rute med passasjerer mellom norsk og utenlandsk havn. Fortsettelse følger.

Noter

1. «Svar på spørsmål om forbod mot bruk av narasin i Noreg», 17.02.16, <https://www.regjeringen.no/no/aktuelt/svar-pa-sporsmal-om-forbud-mot-bruk-av-narasin/id2476146/>
2. Universitetsforlaget 2014.
3. Universitetsforlaget 2014, side 19.
4. Cappelen Damm 2013.
5. Nei til EUs skriftserie Vett nr 2 2014, side 26.
6. St. tid. (1992-1993), s. 216.
7. Dagsavisen 09.11.06.
8. Nei til EU arbeidsnotat nr. 4/2009, side 18.
9. Europautredningens eksterne rapport nr 1 2011, side 13.
10. The EFTA Surveillance Authority – Annual Report 2015, side 46.
11. EU/EØS-håndboken, Utenriksdepartementet 2012, side 78.

EØS eser ut Hjemfall og eierskap

Forutsetning:

«Statens rett til hjemfall berøres heller ikke av EØS-avtalen», garanterte Brundtland-regjeringen (St.prp. nr. 100 (1991-92), side 167). Hjemfallsretten er prinsippet om at kraftverk som ikke er offentlig eid, skal gis tilbake til staten 60 år etter at de fikk konsesjon.

Ordlyden i EØS-avtalen artikkel 125 skulle være klar nok: «Denne avtale skal ikke på noen måte berøre avtalepartenes regler om eiendomsretten.»

Fasit:

EFTA-domstolen bestemte i juni 2007 at EØS-reglene om etablering og investering i aller høyeste grad berører hjemfallsretten om eierskap til vannkraftressursene. Det ble klart at man ikke kunne gjøre forskjell på offentlige og private interessenter. EFTA-domstolen fant at Norge hadde brutt artikkel 31 og 40 i EØS-avtalen når private foretak og alle foretak fra andre EØS-land har en tidsbegrenset konsesjon for erverv av vannkraftverk, på grunn av hjemfall når konsesjonstiden utløper, mens norske offentlige virksomheter har konsesjon for en ubegrenset periode. Norges argument om at artikkel 125 innebar at hjemfall ligger utenfor rammen av EØS-avtalen, ble avvist av domstolen.

EFTA-domstolen fant altså at EØS-avtalen likevel gjelder eiendomsrett. I stedet for å avvike hjemfallsretten, ble det gjort en nasjonal tilpasning slik at den også gjelder kommunale og fylkeskommunale kraftverk samt kraftverk eid av statlige selskap. Dermed ble det offentlige eierskapet ikke svekket. Men dommen fastslo at Norge i EØS ikke står fritt til å bestemme blandingen mellom offentlig og privat eierskap til vannkraftressursene.

EØS og lokaldemokratiet

EØS-regelverket griper daglig inn i norske kommuners virksomhet, og setter rammer for hva slags vedtak lokale myndigheter kan gjøre.

Stavanger og Kristiansand kommune fikk i april 2015 krav om å tilbakebetale momskompensasjon på henholdsvis 256 og 294 millioner kroner for utbygging og drift av sine kulturhus. Bakgrunnen er et pålegg fra overvåkingsorganet ESA og EØS-avtalens konkurranseregler. Dette er store beløp, som vil ramme kommuneøkonomi og lokalt kulturtilbud. Kravet mot Kristiansand er for eksempel større enn hele kommunens kulturbudsjett.

Det var i 2007 at ESA konkluderte med at den norske ordningen for momskompensasjon var i strid med EØS-avtalens regler om offentlig støtte. Overvåkingsorganet krevde at loven om kompensasjon for merverdiavgift i offentlig sektor ble endret, og at kommuner og fylkeskommuner må betale tilbake midler de har mottatt. Loven fikk året etter en unntaksbestemmelse om at moms ikke kompenseres, hvis det offentlige driver økonomisk aktivitet i konkurranse med virksomheter som ikke har rett på kompensasjon. Dette gjelder ikke minst på kulturfeltet.

Dyrt for kulturhusene

Skatteetaten, etter å ha brukt syv år på å tolke bestemmelsen, mener «økonomisk aktivitet» omfatter en rekke typer aktiviteter som utstillinger, konserter, konferanser, filmfestivaler, teater og andre forestillinger. Derfor mener etaten at Stavanger og Kristiansand har fått momskompensasjon både for byggekostnader og drift i strid med regelverket. Kommunene har svart at de er uenig i kravet og ikke akter å tilbakebetale pengene. Dermed ligger det an til avgjørelse i rettssalen.

Kommuner over hele landet kan bli rammet av lignende krav om tilbakebetaling. Det dreier seg om over 40 kulturhus som er oppført siden 2008 eller under bygging eller

Nei til EU har samlet en rekke lokale eksempler på konsekvenser av EØS-avtalen. «Norge rundt med EØS» er tilgjengelig på Nei til EUs nettsider: neitileu.no/eoes_fylkesbank Illustrasjon: Nei til EU

planlegging for de nærmeste årene. For flere vil det dreie seg om kostnader i hundremillionersklassen.

Stenger valgfriheten

Kulturhusmomsen er ett av mange eksempler på hvordan EØS-avtalen griper inn i den norske kommunehverdagen. EØS-regler setter rammer på sentrale tjenestesektorer, og berører nær sagt alle roller en kommune har. Det gjelder kommunen som arbeidsgiver, tilsynsorgan, tjenesteleverandør, eier, kjøper, og utvikler av lokalsamfunn og næringer.

Det er særlig tre skranker i EØS-avtalen som har stor betydning for lokale myndigheter:

- *Forbudet mot offentlig støtte.* EØS-avtalen begrenser adgangen til å gi regional- og næringsstøtte. All offentlig støtte som kan påvirke konkurransen er i utgangspunktet forbudt.
- *Konkurransen på markedet.* Offentlige foretak er fullt ut underlagt EØS-avtalens konkurranseregler. Den offentlige styring innenfor blant annet telekommunikasjon, energi, avfallshåndtering, luftfart, post og jernbane er blitt gradvis avskaffet.
- *Kravet om anbud ved offentlige innkjøp.* Større offentlige innkjøp må legges ut på anbud over hele EØS-området. Det er både dyrt og tungvint. Kommuner og fylkeskommuner skal ifølge EØS-avtalen ikke kunne styre innkjøpene til lokale leverandører for å sikre næringsliv og sysselsetting.

«Det skal være makt der folk bor»

I Nei til EUs bærebjelker står det blant annet: «Vi vil sikre et folkestyre der alle har en reell innflytelse på sin egen situasjon. Det skal være makt der folk bor.»¹

Kommunestyre og fylkesting skal sikre nærhet til beslutningene. De som blir berørt, skal bli hørt. De fleste lokalt folkevalgte er deltidspolitikere med variert bakgrunn. Det bidrar til å gjøre styre, ting og utvalg representative. Når EØS-avtalen stenger valgfriheten for lokalpolitikere, er det nervesystemet i demokratiet avtalen rammer.

EØS på sakskartet

På oppdrag fra Kommunenes sentralforbund, er det utarbeidet to rapporter om hvordan EØS-avtalen virker inn på lokaldemokratiet. Den ene studien er gjort av Statskonsult i 2006, og fastslår:

«EØS-avtalen setter grenser for nasjonal og kommunal politikk som strir mot prinsippene om fri flyt av varer, tjenester, personer og kapital.»²

Den andre studien er gjort av Norsk institutt for By- og regionsforskning (NIBR) i 2008. Rapporten tok for seg sakskartet til ett møte i femten kommunestyre og fem fylkesting, og regner seg frem til en EU/EØS-prosent:

«Ut i fra vårt utvalg finner vi at omlag 73 prosent av sakene i kommune- og fylkestingsmøtene blir berørt av EU/EØS. Variasjonsbredden spenner seg fra 50 prosent som laveste og 100 prosent som høyeste.»³

NIBR-forskerne presiserer at dette ikke er noe endelig, representativt tall for hvordan kommunesektoren blir berørt av EØS. På sakskarter er alt fra saker der EØS-regler fastsetter kommunens valgmuligheter, til saker der det er EU-midler som kommunene kan søke. 73 prosenten er ikke noe eksakt matematisk uttrykk for EØS-avtalens overstyring av norske kommuner, men rapporten viser tydelig at avtalen har stor

innvirkning på lokalpolitikken.

Konkurs på grunn av EØS

I 1998 ble Rena Karton i Åmot kommune nedlagt etter 85 års drift. Sammen med næringslivet, hadde lokale og sentrale myndigheter funnet en løsning for videre drift, men overvåkningsorganet ESA mente den inneholdt ulovlig støtte. EØS-avtalen skapte i 2012 problemer for den kommunale støtten til Sirdalsdagene i Vest-Agder. Og i 2013 konkluderte ESA med at kommunens finansiering av Kippermoen treningssenter i Nordland brøt med EØS-avtalen. Dette er bare tre eksempler på hvordan EØS-avtalens forbud mot såkalt konkurransevridende offentlig støtte begrenser lokaldemokratiet.

Et annet EØS-pålegg som har stor betydning, er kravet om anbud. EUs kollektivforordning krever anbudskonkurranse om det aller meste av busstransporten, så fremt den ikke drives i egenregi av kommune eller fylke. Det er flere eksempler på at bussruter på anbud svekker kollektivtilbudet. Den storstilte anbudsutsettingen av bussene i Sør-Trøndelag gjennom Atb har medført økonomiske overskridelser og mer tomkjøring når de ulike selskapene skal flytte seg til sine ruter.

EU har revidert regelverket for offentlige anskaffelser, og regjeringen vil innføre de nye direktivene i EØS. Anbudsreglene skal nå også gjelde for blant annet helse, sosial, utdanning og kultur. Det betyr at det ikke lenger kan gjennomføres anbudskonkurranser som er forbeholdt ideelle organisasjoner, som i dag bidrar til et allsidig tilbud innenfor rusomsorg, psykisk helse og barnevern. Det nye byrådet i Oslo, som overtok etter valget høsten 2015, ønsker å utelukke private, kommersielle aktører fra å drive offentlig omsorg og barnehager. NHO mener det bryter med de nye anskaffelsesdirektivene, og har varslet at de vil ta saken til ESA. Igjen kan overvåkningsorganet i Brussel overprøve lokaldemokratiet.

Noter

1. Vedtatt på Nei til EUs landsmøte 29.11.92, med tillegg fra landsmøtet 15.11.98.
2. EØS-avtalen og norsk kommunalt handlingsrom, Statskonsult rapport 2006:13.
3. Lojal iverksetting eller målrettet medvirkning?, NIBR-rapport 12-2008.

EØS eser ut Alkoholpolitikk

Forutsetning:

«Også Vinmonopolets enerett til import og engrossalg av vin og brennevin vil bli opprettholdt», het det i stortingsproposisjonen da EØS-avtalens skulle vedtas (St.prp. nr. 100 (1991-92), side 16 og side 118).

Stortingsflertallet «slår fast at EØS ikke svekker muligheten til å føre en selvstendig alkoholpolitikk» (Innst. S. nr. 248 (1991–92), side 48) og «at Vinmonopolet kan og vil bli opprettholdt innenfor EØS. Dette gjelder både for import og salg av vin og brennevin» (Innst. side 49).

Fasit:

Allerede året etter at EØS-avtalen trådte i kraft, måtte importmonopolet for vin og brennevin oppheves.

Deretter tapte Norge en rettssak for EFTA-domstolen om rusbrus, som gjorde at rusbrus kan selges i dagligvarebutikker.

I 2009 ble forbudet mot privatimport av alkohol opphevet, igjen etter press fra ESA, og det ble lovlig å bestille alkohol fra utlandet til privat bruk. Forbudet mot alkoholreklame er også satt under press.

EØS og domstolene

EØS-avtalen har vist seg å knytte Norge til også ny rettspraksis hos motparten, selv om man ikke skulle være bundet av den. ESA, EFTA-domstolen og norske domstoler følger i stor grad EU-domstolens praksis.

Slik EU har EU-domstolen, har EØS en EFTA-domstol – også den i Luxembourg. EFTA-domstolen er øverste domsmyndighet i EØS-relaterte saker for de tre EFTA-landene Norge, Island og Liechtenstein. EFTA-domstolen avgjør saker fra ESA og tvister mellom EFTA-landene i EØS. Avgjørelsene er bindende for Norge, og kan ikke ankes. Slik sett står EFTA-domstolen over norsk Høyesterett. Domstolen gir også uttalelser til saker for de nasjonale domstolene, men disse uttalelsene er rådgivende. Slik sett står Høyesterett og de andre domstolene fritt til å tolke EØS-reglene annerledes. Denne motsetningen er typisk for EØS-avtalens såkalte topilarsystem, som vakler mellom overnasjonale forpliktelser og nasjonal suverenitet.

Til angrep på Høyesterett

I 2013 gikk EFTA-domstolens president Carl Baudenbacher til angrep på Høyesterett.¹ Han hevdet at Høyesterett undergraver EØS-avtalen ved å ikke tilpasse dommene sine til europeisk rett, det vil si EFTA-domstolens praksis. Det, mente Baudenbacher, fører til at det vokser frem en «norsk EØS-rett» og at EØS-retten dermed splittes opp – i strid med avtalen.

Sveitseren Baudenbacher er oppnevnt av Liechtenstein, og har vært dommer siden EFTA-domstolen ble opprettet da EØS-avtalen trådte i kraft i 1994. Hvert EFTA-land har én dommer. Baudenbacher er kjent for å være politisk mørkeblå, erklært liberalist og unionstillhenger. Kritiske tungener mener han er så opptatt av å markere EFTA-domstolen at han står i spissen for en mer formalistisk rettsolkning enn EU-domstolen, og dermed begrenser landenes handlingsrom.

Strid om allmenngjøring

Baudenbachers kroneksempel er verftsdommen om allmenngjøring av lønnsforhold. På vegne av flere skipsverft gikk NHO til sak mot norske myndigheter. NHO mente det var i strid med EØS-avtalen at en utstasjonert arbeider fra et EU-land skulle få godtgjøring for reise, kost og losji samt utenbystillegg, i tillegg til norsk tarifflønn.

Borgarting lagmannsrett ba EFTA-domstolen om en rådgivende uttalelse. Svaret fra Baudenbacher og hans kolleger i Luxembourg var at to av bestemmelsene i allmenngjøringen var i strid med utstasjoneringsdirektivet. Lagmannsretten valgte derimot å ikke følge rådet, og ga ikke NHO medhold. Det samme gjorde Høyesterett da de avgjorde ankesaken i mars 2013. Dette mener Baudenbacher er å undergrave selve hovedprinsippet i EØS-avtalen: at alle landene i det indre marked skal ha samme regler for de fire frihetene.

Siste ord er ikke sagt i saken. Høsten 2015 varslet ESA at overvåkingsorganet mener Høyesteretts avgjørelse er i strid med EØS-avtalen. Det betyr at Baudenbacher kan få saken til endelig avgjørelse i EFTA-domstolen.

Knyttes til motpartens domstol

EØS-avtalen satte etter ordlyden begrensninger for EU-retten innmars i EØS. Artikkel 6 slår fast at avtalen skal fortolkes i samsvar med relevante rettsavgjørelser fra tiden *før* den ble undertegnet. Man står fritt i forhold til nyere avgjørelser i EU-domstolen. Likevel ser vi at ESA og EFTA-domstolen ikke praktiserer noe slikt skille. EØS har altså vist seg å knytte Norge til den rettsskapende virksomheten til motpartens domstol. Norske domstoler har også vist seg i stor grad å følge EU-domstolens praksis, med direkte konsekvenser for norske borgere og firma.

Fra Høyesterett i 1995 behandlet forbudet mot private spilleautomater som første EØS-relaterte sak, der staten fikk medhold, og ut året 2013 har vår øverste domstol behandlet nærmere 150 saker med EØS-rett.² Det er særlig innenfor arbeidsrett, forvaltningsrett, erstatningsregler,

immateriellrett og saker om offentlige anskaffelser at EØS-retten slår inn.

Går utover EØS-avtalen

Ifølge en studie av jusprofessor Halvard Haukeland Fredriksen fra 2011, er norske domstoler betydelig preget av EU-retten – også på områder som er utenfor EØS-avtalen som strafferett og skatterett.³ Rapporten dokumenterer at én av ti sivile saker i Høyesterett er relatert til EØS-rett.

Norske domstoler unngår i det lengste å fastslå motstrid mellom EØS-regler og norske lover, kun i seks rettskraftige dommer har det skjedd. Høyesterett er tilbakeholden med å spørre EFTA-domstolen om råd, det har bare skjedd tre ganger. I stedet, hevder rapporten, innordner Høyesterett seg i praksis EU-domstolen direkte.

Helikopterdommens paradoks

Det kanskje tydeligste eksemplet på at Høyesterett følger EU-domstolen er den såkalte helikopterdommen fra 2012, der en gruppe piloter vant frem med sin sak om å få fly også etter fylte 60 år, som er aldersgrensen i tariffavtalen. Med andre ord: EØS-reglene satte den norske tariffavtalen til side.

Saken var først oppe i tingretten og lagmannsretten, som fant at aldersgrensen var både saklig og lovlig. Høyesterett viser imidlertid til den såkalte Priggedommen fra EU-domstolen i 2011, der tre eldre Lufthansa-piloter gikk til sak for å kunne fortsette i arbeid. Med hevisning til EU-direktivet om likebehandling i arbeidslivet, ga EU-domstolen pilotene medhold.

Likebehandlingsdirektivet er del av EØS-avtalen, og ble innført i Norge i 2004, som en endring av arbeidsmiljøloven. Her kommer paradokset: På den ene siden heter det i stortingsbehandlingen at man skal legge vekt praktiseringen av reglene i EU. På den andre siden står det i proposisjonen at lovendringen var «...ikke ment å innebære et forbud mot å innføre eller opprettholde bestemmelser og avtaleklausuler som fastsetter en bestemt avgangsalder.»⁴

Utfordrer rettssikkerheten

Med utgangspunkt i helikopterdommen, kommer forfatter Elin Ørjasæter og advokat Anne-Lise H. Rolland med en bredside mot EØS-avtalen i tidsskriftet *Syn og Segn*:

«Høgsterett, øvste domstolen i Noreg, er parkert og sett på sidelinja til fordel for EU-domstolen. Arbeidsoppgåvene i Høgsterett dreier seg meir og meir om å tolke lovverket og rettspraksisane i domstolen i Luxembourg.»⁵

Et hovedpoeng i artikkelen er at EØS-avtalen også utfordrer rettssikkerheten vår. Mens en høyesterettsdom normalt har avklart rettstilstanden, frem til det eventuelt gjøres lovendring i en offentlig prosess, kan endringer nå nærmest plutselig komme gjennom ny dom eller praksis fra EU. At rettskildene er mer sammensatt og på et annet språk, gjør det også mer krevende å være presis i avgjørelsene.

Dermed, argumenterer Ørjasæter og Rolland, medfører EØS-avtalen større belastning på rettsapparatet og større usikkerhet om utfallet. Det er et problem for domstolene, men også et problem for rettssikkerheten til hver og en av oss.

Noter

1. «EFTA-domstolen og dens samhandling med de norske domstolene», Lov og rett nr. 8 2013, basert på et foredrag holdt i Tromsø samme år.
2. Klassekampen 31.12.2013
3. *EU/EØS-rett i norske domstoler*, Europautredningens eksterne rapport nr. 3 2011.
4. Ot.prp. nr. 104 (2002-2003).
5. «Folkestyret rotnar på rot», *Syn og Segn* nr. 3 2014, side 77.

EØS eser ut Fiskeri

Forutsetning:

EØS-avtalen skulle ikke omfatte fiskeri.

I to av tilleggene til avtalen er unntakene på fiskeriområdet konkretisert: «Norge kan fortsette med restriksjoner som eksisterer ved undertegningsdato når det gjelder eierskap fra ikke-norske interesser med hensyn til fiskefartøy [...] Nasjonale myndigheter har rett til å forplikte bedrifter som helt eller delvis er blitt ervervet av ikke-norske interesser til å frata dem enhver investering i fiskefartøy» (EØS-avtalen, tillegg XII, bokstav h).

Dessuten: «Norge kan fortsette med restriksjoner når det gjelder ikke-nasjonale etableringer i fiskeri eller i bedrifter som eier eller opererer fiskefartøy» (EØS-avtalen, tillegg VIII, punkt 10).

Fasit:

Fiskerisektoren er generelt blitt berørt av de fire friheter, med unntak av norske reguleringer av fangstleddet.

Kravet om at minst halvparten av mannskapet eller lottfiskerne og føreren eller høvedsmannen på norske fiskebåter enten skal være norske statsborgere eller være bosatt i Norge, er fjernet. Statsborgerskapskravet er helt opphevet, mens bostedskravet er endret til bosted i kystkommune eller nabokommune til kystkommune for minst halvparten av mannskapet. Plikten til å lande norsk fisk i Norge, er også fjernet.

EØS har medført at utlendinger fritt kan eie norske oppdrettsanlegg. Eierskapsbegrensninger (prosent) er endret. I 2010 klaget oppdrettsselskapet Marine Harvest forbudet mot å eie mer enn 25 prosent av norske laksekonsesjoner inn for ESA (og krav om godkjenning ved 15 prosent), som påla at eierskapsbegrensningen måtte fjernes.

EØS og grunnloven

Beslutningsmyndighet over norske borgere og bedrifter er overført til overvåkingsorganet ESA og egne EU-byrå i strid med grunnloven. EØS-avtalen har vist seg å være verken saklig begrenset eller en alminnelig folkerettslig avtale. Det bryter med grunnlovens grenser for suverenitetsavståelse.

Bare noen dager inn i grunnlovsåret 2014, som markerte 200-årsjubileet for Eidsvollsgrunnloven, fikk vi presentert en meningsmåling der hele 93 prosent av de spurte svarte at grunnloven er viktig for demokratiet. Bare 5 prosent mente at EU-regler skal kunne overstyre grunnloven.¹ Gjennom EØS-avtalen har vi imidlertid sett at EU-regler og håndhevelsen av dem på flere måter utfordrer grunnloven. Det gjelder grunnlovens § 49 om folket som lovgiver gjennom Stortinget og §§ 88 og 90 om den dømmende makt. Og det gjelder ikke minst § 115 – tidligere § 93 – om suverenitetsavståelse.

Året før, dagen før selveste 17. mai, smalt grunnlovsjurist Eirik Holmøyvik til i Klassekampen:

«Når det gjelder suverenitetsavståelse hersker det en unntakstilstand. I en lang rekke tilfeller har vi overført makt til internasjonale organisasjoner stikk i strid med grunnloven.»²

Foranledningen var at Holmøyvik – som er professor ved Det juridisk fakultet, Universitetet i Bergen – i artikkelen «Kor sikker er 'sikker konstitusjonell praksis'?», trykt i Nytt Norsk Tidsskrift samme måned, kritiserte Stortingets praksis med å vedta suverenitetsavståelse til EU/EØS-organer. Stortinget har i flere saker avgitt suverenitet med alminnelig flertall, til tross for at grunnlovens § 115 krever vedtak med tre fjerdedels flertall. Holmøyvik avviste den såkalte læren om lite inngripende suverenitetsavståelse, som skulle begrunne denne enklere stortingsbehandlingen.

Utspillet skapte debatt. Både KrF og Senterpartiet sendte brev til Stortingets presidentskap, og ba om at saken måtte opp på dagsorden. Det munnet ut i et seminar om saken på Stortinget. Regjeringen har også varslet at en kommende sak om finanstilsyn i EØS skal behandles etter grunnlovens § 115. I de andre EØS-sakene om suverenitetsavståelse, lever læren om lite inngripende videre.

Flertallskrav for demokratisk legitimitet

Det klare utgangspunktet i grunnloven er at dømmende, utøvende og lovgivende kompetanse med direkte virkning for bedrifter eller personer i Norge ikke skal overføres til utenlandske organisasjoner. Så gir grunnloven tre mulige veier for suverenitetsavståelse:

- Grunnloven kan endres etter § 121 (tidligere § 112). Det forutsetter at forslaget fremmes senest ett år før et stortingsvalg, og behandles etter valget av det nye Stortinget. Forslaget må vedtas med to tredjedels flertall.
- § 115 hjemler suverenitetsavståelse på et begrenset område til en organisasjon Norge er tilsluttet. Vedtaket må gjøres med tre fjerdedels flertall.
- § 26 andre ledd om godkjenning av traktater med alminnelig flertall.

Ut fra stortingsbehandlingen den gangen § 115 ble vedtatt, skulle dette være den normale prosedyren ved overføring av myndighet til internasjonale organisasjoner. Bestemmelsen skal gi vedtaket særskilt demokratisk legitimitet. Likevel har den enklere fremgangsmåten i § 26 andre ledd blitt standardprosedyren for EØS-regelverk som medfører myndighetsoverføring. Den ble også brukt da Norge aksepterte Schengenavtalen. § 115 er brukt som hjemmel bare i 1992 da Stortinget vedtok EØS-avtalen og den såkalte ODA-avtalen om overvåkingsorganet og domstolen i EØS.

Overnasjonale byrå

Et sentralt prinsipp ved EØS-avtalen er at den skal være mellomstatlig, og ikke overnasjonal som et EU-medlemskap.

Både utøvende og dømmende myndighet er nasjonal, med noen avtalte unntak. Derfor er nytt EU-regelverk som gir byråer og tilsynsorganer kompetanse til å fatte beslutninger som er direkte bindende for myndigheter, foretak eller personer i Norge svært problematisk når det skal tas inn i EØS-avtalen. EU har et 40-talls byråer på ulike områder, mange med overnasjonal myndighet. Norge er tilknyttet 26 av dem.

Det europeiske flysikkerhetsbyrået i Köln (EASA) har fått kompetanse til å bestemme hvilke fly fra land utenfor EU som skal gis sikkerhetstillatelse til å fly inn i Norge, type-sertifisering for nye fly og gi påbud om reparasjon og kontroll overfor norske flyselskap. Det europeiske kjemikaliebyrået i Helsinki (ECHA) setter vilkår for registrering av kjemikalier. Tvister skal i begge tilfeller avgjøres av EU-domstolen. I en del tilfeller har overvåkingsorganet ESA i Brussel fått slik direkte myndighet overfor Norge i stedet for EU-byråene. ESA kan for eksempel bøtelegge norske flyselskap. ESA skal her følge EU-byråets praksis og være et slags kopiorgan.

Mister mer myndighet

Antallet saker der myndighet, stykkvis og delt, overføres til ESA eller et EU-byrå har økt betydelig siden 2010. En rekke saker kommer til behandling i tiden fremover, blant annet:

- *Finanstilsyn*: EUs tre tilsynsorganer kan gjøre vedtak overfor nasjonale banker, pensjonskasser og andre finansinstitusjoner, og kan fatte bindende beslutninger for nasjonale tilsynsmyndigheter. ESA skal ha denne vedtaksmyndigheten i EØS. Regjeringen har varslet at de vil foreslå at saken behandles etter Grunnlovens § 115.
- *Energiregulator*: I EUs tredje energipakke gis Det europeiske energiregulatorbyrået (ACER) kompetanse til å fatte vedtak i saker knyttet til grensekryssende infrastruktur. Det forhandles med EU om en ordning der ESA har tilsvarende myndighet for blant annet Norge. I EUs arbeid med en energiunion, er det foreslått at ACER skal få betydelig økt myndighet.
- *Legemidler*: Pediatriforordningen om kontroll av legemidler

Grunnlovens hovedregel er at dømmende, utøvende og lovgivende myndighet ikke skal overføres til utenlandske organisasjoner.
 Illustrasjon: Maleriet *Eidsvold 1814* av Oscar Wergeland

for barn, der ESA skal få direkte bøteleggingsmyndighet i Norge.

- *Utslippskrav*: To forordninger med krav til utslipp fra henholdsvis person- og varebiler, gir EU-kommisjonen myndighet til å ilegge økonomiske sanksjoner. Regjeringen arbeider for at ESA skal ha tilsvarende myndighet.
- *Skipsinspeksjon*: Forordning der EU-kommisjonen har myndighet til å bøtelegge klassifiseringselskap som de har godkjent. Regjeringen arbeider for at ESA skal ha tilsvarende myndighet.

En rekke nye regelverk som er til behandling i EU, medfører også myndighetsoverføring. Det gjeldet blant annet en forordning om persondata, der databeskyttelsesbyrået EDPB kan gjøre bindende vedtak dersom nasjonale tilsynsmyndigheter ikke er enig. I Jernbanepakke IV får jernbanebyrået ERA økt myndighet. Dessuten forslaget om å etablere en felles grensestyrke og kystvakt, der EU-kommisjonen skal ha myndighet til å utplassere styrker.

Med hodet i sanden?

Eirik Holmøyvik er ikke den eneste som har kritisert praksisen med suverenitetsavståelse. Jusprofessorene Eivind Smith, Mads Andenæs og Peter Ørebech er andre kritiske stemmer. På et debattmøte om saken i august 2013, uttalte Smith:

«En praksis som bygger på at folk stikker hodet i sanden, er ikke særlig til praksis. Det står om respekten for konstitusjonelle bestemmelser.»³

Det er Justisdepartementets lovavdeling som har ført an i den utvidende tolkningen av § 26 andre ledd. Det er utviklet en lære om at bestemmelsen hjemler suverenitetsavståelse som er «lite inngripende», uten at dette er et begrep som brukes i denne paragrafen eller i § 115.

Vidtrekkende og uklart avgrenset

EØS-avtalen ble vedtatt etter grunnlovens § 115, som hjemler suverenitetsavståelse på et «saglig begrenset Omraade». I dag ser vi at EØS-avtalen tvertimot er vidtrekkende og uklart avgrenset.

Den vanlige forståelsen er at kravet om saklig begrenset område gjelder der organisasjonen får myndighet til å treffe direkte bindende vedtak overfor norske borgere eller firma. I paragrafens andre ledd heter det at den ikke gjelder tilfeller som er rent folkerettslige, det vil si der bare Norge som stat blir bundet. Ifølge Brundtlandregjeringen var det ESAs tvangsmyndighet i konkurransesaker som gjorde det nødvendig å bruke § 115, EØS-avtalen mente man ellers var en folkerettslig avtale.

I dag ser vi at den norske forutsetningen om en saklig avgrenset avtale har kommet i konflikt med EUs like klare forutsetning om en ekspansiv avtale. I denne konflikten har ulike norske regjeringer og stortingsflertall bøyd av. Det kan man politisk velge å gjøre, men ikke uten konstitusjonelle omkostninger.

EØS-avtalens overskridelser

Råderetten over naturressursene, alkoholpolitikken, likestilling, distrikts- og regionalpolitikken og ivaretagelse av faglige rettigheter er noen eksempler der avtalen griper inn i en helt annen grad enn forutsatt da Stortinget vedtok tilslutning. Vi ser også EØS-avtalen på så ulike rettsområder som forvaltningsrett, erstatningsrett og regelverket for

offentlige anskaffelser.

EØS-avtalen har fått en vidtrekkende, tosidig dynamikk: For det første er det tatt inn nytt regelverk som ikke naturlig faller innenfor EØS-avtalens område. For det andre bedrives det en utstrakt nytolkning av eksisterende regelverk. Overvåkningsorganet ESA, EFTA-domstolen og endog norske domstoler følger også EU-domstolens nye praksis, og lar hensynet til rettsenhet med EU avgjøre, slik at det i realiteten er den som i siste instans fortolker avtalen.

Tilslører konsekvensene

Sentralt for EU-domstolens praksis er det å fremme unionens videre integrasjon. Når denne praksis er styrende for EØS, ligger det i avtalens system en rettslig fortolkningsmåte på tvers av grunnlovens suverenitetsskranker. Et eksempel er EFTA-domstolens avgjørelse i hjemfallsaken, der man fastsatte forholdet mellom offentlig og privat eierskap til norske vannkraftressurser selv om det i EØS-avtalen artikkel 125 står at den «skal ikke på noen måte berøre avtalepartenes regler om eiendomsretten».

Den juridisk-teoretiske manøveren for å skulle forsone EØS-avtalen med grunnloven har vært å gjøre et skarpt skille mellom formell og reell suverenitetsavståelse. Det er imidlertid elementer av direkte myndighetsutøvelse i Norge fra EU/EØS-organer på flere ulike områder. Med EØS-avtalen har vi fått en situasjon der ESA kan bøtelegge og fatte vedtak med direkte virkning for norske borgere og selskap. EUs kjemikaliebyrå avgjør hvilke kjemikalier som kan brukes i Norge. Stortingets og regjeringens vedtak overprøves, med uforutsigbarhet som direkte konsekvens. EU-domstolen er ledende for nasjonal rettspraksis. I en slik situasjon er det ikke bare formalistisk å operere med dette entydige skillet, det er også tilslørende om de konsekvenser suverenitetsavståelsen har hatt og har for landets borgere.

Noter

1. NTB 09.01.14.
2. Klassekampen 16.05.14.
3. Standpunkt nr. 5 2013.

EØS eser ut

Offentlige tjenester og helse

Forutsetning:

«... de fleste offentlige tjenester faller utenom Avtalen», het det i stortingsproposisjonen fra regjeringen da EØS-avtalen skulle vedtas (St.prp. nr. 100 (1991-92), side 25).

Stortingsflertallet som vedtok avtalen, la til grunn: «Avtalen omfatter heller ikke helse- og sosialpolitikk...» (Innst. S. nr. 248 (1991-92)).

Fasit:

En stor del av offentlig tjensteproduksjon har vist seg å bli berørt av EØS-avtalens konkurranseregler.

Dette har skjedd gjennom EUs regelverk for offentlige anskaffelser, med pålegg om anbud og regulering av hvordan anbud skal gjennomføres. Det har også skjedd gjennom nye, brede regelverk som tjenstedirektivet, og sektorreguleringer som pasientrettighetsdirektivet (helsedirektivet). Pasientrettighetsdirektivet pålegger at staten skal dekke sykehusbehandling i andre EØS-land. ESA og EFTA-domstolens fortolkning av bestemmelsene i EØS-avtalen har også virket inn.

EØS og demokratiet i bakvendtland

Er det folkekrav om flere kunstige tilsetningsstoffer i matvarene, patent på menneskelige gener og stadig flere utenlandske vogntog på glatte vinterveier? Er dette kampsaker for noen politiske partier? Nei, det er ikke det. Likevel er det blitt sånn fordi EØS-avtalen snur demokratiet på hodet.

En rekke ideelle organisasjoner leverer helse- og omsorgstjenester, og er i dag unntatt fra kommersiell konkurranse. Organisasjoner som Kirkens Bymisjon, Blåkors og Frelsesarmeen bidrar i dag til et allsidig tilbud innenfor rusomsorg, psykisk helse og barnevern. Nye EU-direktiver i EØS om offentlige anskaffelser, som Stortinget behandler denne våren, pålegger at anbudsreglene nå også skal gjelde for blant annet helse, sosial, utdanning og kultur. Det betyr at det ikke lenger kan gjennomføres anbudskonkurranser som er forbeholdt ideelle organisasjoner.

Storingsrepresentant Torgeir Micaelsen (Ap) kritiserte i februar 2016 helseminister Bent Høie (H) for at regjeringen ikke bryr seg om uroen i ideell sektor over lovforslaget. Micaelsen skriver: «Det er utfordringer når nye EU-regler skal inn i norsk lov. Men det er vår jobb å finne det politiske handlingsrommet.»¹

Micaelsen har rett i at det er viktig å diskutere og bruke handlingsrommet i EØS. Samtidig er det en bakvendt form for politikk å innføre et regelverk som man deretter vil sno seg utenom. Det viktigste handlingsrommet Norge har i EØS-avtalen, er vetoretten mot å innføre nye EU-regler i EØS. Den retten har stortingsflertallet nesten aldri brukt, selv når EØS-reglene har pålagt å endre norske ordninger som har bred oppslutning.

Knuser partienes hjertesaker

På område etter område har vi sett at EØS-avtalen har knust hjertesaker også for de stortingspartiene som hegner om avtalen:

- *Høyres næringspolitikk*: Høyre har i flere regjeringsperioder opplevd at EØS-avtalen påførte dem tap i kampen for differensiert arbeidsgiveravgift. I 2014 ble sektorer som energi og transport tatt helt ut av ordningen som skal styrke næringslivet i distriktene.
- *Fremskrittspartiets trygdekutt*: Frp er bekymret over økningen vi har sett på 2000-tallet i utbetaling av barnetrygd og andre trygdeytelser til utlandet. EØS-avtalen har gjort at man ikke kan begrense denne såkalte trygdeeksporten. For eksempel må all offentlig støtte til barnefamilier gis til alle EU- og EØS-borgere som arbeider i Norge, selv om familien bor i et annet land. Eneste krav er at vedkommende som bor i Norge er medlem av Folketrygden. En ny avtale mellom Storbritannia og EU i februar 2016 kan åpne for regulering av trygden etter prisnivået i mottagerlandet.
- *Arbeiderpartiets industrikraftkontrakter*: Tross flere års arbeid med å få på plass stortingsbestemte kraftkontrakter, har man ikke lyktes i å finne en løsning som sikrer lokalsamfunn og bedrifter over hele landet de gunstige vilkårene man hadde før EØS-avtalen.
- *KrFs alkoholpolitikk*: «Vinmonopolets enerett til import og engrossalg av vin og brennevin vil bli opprettholdt» het det i Stortingproposisjonen da EØS-avtalen ble vedtatt i 1992.² Siden er importmonopolet opphevet, rusbrus har sluppet til i butikkene og forbudet mot alkoholreklame er utsatt. EU-domstolen har dessuten slått fast at det er fritt frem å handle alkohol på postordre fra andre EU-/EØS-land.
- *Venstres miljøpolitikk*: Selv om EØS-avtalen i utgangspunktet ikke skal gjelde skatt- og avgiftspolitik, er det også et prinsipp for EUs indre marked at avgifter ikke skal vri konkurransen. Overvåkingsorganet ESA har blant annet presset frem endringer i de norske avgiftene på emballasje. I mars 2016 varslet ESA at den vedtatte flyseteavgiften, som er en hjertesak for Venstre, kan være i strid med EØS-avtalen.

Hvem ville sminke maten?

Et klassisk eksempel på EØS-avtalens bakvendtland er matsminkedirektivene. Tilsetningsstoffer som lenge hadde vært forbudt i Norge, ble i 2001 tillatt igjen på grunn av fargestoffdirektivet, søtstoffdirektivet og direktivet om andre tilsetningsstoffer. Alle fagmyndighetene – som Statens næringsmiddeltilsyn, Forbrukerrådet og Statens ernæringsråd – var enig om at det var klare helsemessige grunner for å avvise direktivene.

Direktivene har betydd mer og flere tilsetningsstoffer i hverdagsvarer som brød og kjøttpålegg, men er kanskje mest synlig i godteposer, saft og mineralvann. De såkalte azofargene kan gi allergilignende overfølsomhetsreaksjoner. Søtstoffet cyclamat kan svekke forplatiningsvev hos menn. Økte mengder av konserveringsmidlene nitritt og nitrat kan virke kreftfremkallende.

Ingen partier hadde tidligere tatt til orde for at de ønsket slike regelendringer, og ingen hadde marsjert i gatene for mer matsminke. Likevel ble det sånn på grunn av EØS-avtalen.

Gass på kjøpers marked

Samme år som matsminkedirektivene ble også EUs gassmarkedsdirektiv tatt inn i EØS-avtalen. Det regelverket ville heller verken blitt foreslått eller vedtatt på Stortinget om det ikke hadde kommet fra EU i EØS. Direktivet skulle øke konkurransen på gassmarkedet og styrke gasskjøperne slik at prisen på gass ble presset nedover. Stikk i strid med Norges interesse som selger av gass.

Ut året 2001 gikk alt salg av gass fra norsk sokkel gjennom Gassforhandlingsutvalget med de store produsentene som Statoil og Hydro. Samordningen bidro til at gassfeltene ble utnyttet mer effektivt og at gassprisen lå høyere enn den ellers ville gjort. Forhandlingsutvalget ble nedlagt etter hardt press fra EU. På grunn av EØS-avtalen har derfor Norge et handikap i forhold til de andre leverandørene av gass til EU. Både Russland og Algerie kan organisere salget slik de selv ønsker.

Kamp mot skattesvindler og økonomisk kriminalitet synes å være en viktig sak for alle politiske partier. Da er det bakvendt at EØS-avtalen gjør det umulig å forby selskapsformen NUF (norskregistrert utenlandsk foretak) som er skreddersydd for svindel. Foto: EU

Patenten som splittet en regjering

Stortinget godkjente i 2003 EUs direktiv om patent på bioteknologiske oppfinnelser, patendirektivet. Det splittet Bondevik II-regjeringen. Høyre trumfet saken gjennom, mens Venstre og KrF tok dissens – også statsministeren.

Med tilslutningen til patendirektivet ble den norske patentlovens forbud mot patentering av planter og dyr opphevet. Direktivet tillater patent både på genmodifiserte dyr og planter og på fremgangsmåter for å fremstille dem, samt på naturlig forekommende biologisk materiale. Patendirektivet åpner også for at man kan ta patent på deler av et menneske og menneskelige gener hvis man kan anføre genets funksjon. Dermed brøt EU-direktivet fullstendig med den politikken man hadde hatt tverrpolitisk enighet om på Stortinget.

Bankgaranti for fall

Skulle en bank i Norge få økonomiske problemer og ikke kunne gjøre opp for seg, sikrer garantiordningen for innskudd at den som har penger i banken får tilbakebetalt inntil 2 millioner kroner. Det er svært få som har større bankinnskudd enn det, og ordningen gir derfor god sikkerhet.

Den gjeldende norske innskuddsordningen ble vedtatt i 1996. Ingen partier på Stortinget har tatt til orde for å redusere garantibeløpet. Før det nå kommer som pålegg gjennom EØS-avtalen. EUs innskuddsgarantidirektiv fastsetter at bankkunder skal få tilbake inntil 100 000 euro (ca 950 000 kroner), altså under halvparten av dagens norske garanti.

En samlet finanskomité på Stortinget ga i 2009 tilslutning til den rødgrønne regjeringens arbeid for å beholde den norske innskuddordningen. Men EU-direktivet er et maksimumsdirektiv, som betyr at landene ikke kan ha andre regler – så fremt Norge ikke bruker vetoretten i EØS. Det vil ikke regjeringen. Finansminister Siv Jensen fastslo i desember 2013 at EU-direktivet skal innføres.

Kabotasjen kommer

De siste vintrene har vi sett mange eksempler på utenlandske vogntog som kjører av veien på glatt norsk vinterføre. Til grunn for problemene ligger den store økningen i kabotasjekjøring, det vil si transport mellom steder i et annet land enn transportøren hører hjemme. Det er i utgangspunktet ikke tillatt i Norge, men transportører fra EU/EØS-land kan kjøre tre kabotasjeturer innen én uke, før man må kjøre ut av landet. Resultatet er at firma basert i lavtlønte østeuropeiske EU-land overtar mer og mer av godstransporten.

Det synes å være bred politisk støtte for at kabotasjekjøringen bør begrenses. Men det stenger EØS-avtalen for.

Mye muffens med NUF

Kamp mot skattesvindel og økonomisk kriminalitet synes å være en viktig sak for alle politiske partier. Da er det – igjen – bakvendt at EØS-avtalen gjør det umulig å forby NUF-selskap (norskregistrert utenlandsk foretak) som er etablert i et EU- eller et EØS-land, en selskapsform som er skreddersydd for svindel. Skatteunndragelsesutvalget foreslo i 2009 å forby NUF-selskaper som er etablert utenfor EØS-området, et totalforbud var ikke aktuelt på grunn av EØS, dersom de ikke driver reell virksomhet i stiftelseslandet.

I den såkalte Centrosdommen i 1999 fastslo EU-domstolen

at et selskap registrert i ett land, fritt skal kunne opprette en filial i et annet medlemsland. Det var starten på en lang rekke med konkurser, skattesvindel og sosial dumping i EU-/EØS-området. Svært få av dem som oppretter et NUF driver virksomhet i registreringslandet. I Storbritannia kan slike selskap etableres med en aksjekapital på bare ett pund, og selskapene har heller ikke samme krav til revisor som vanlige aksjeselskap. Nesten all virksomhet foregår i Norge, og slike selskaper bidrar i stor grad til sosial dumping, ulykker og skatteunndragelser i norsk arbeidsliv.

Er vi ikke alle forbrukere?

Forbrukerrettigheter og miljøvern er erklærte politiske mål i EU. Likevel foreslo EU-kommisjonen i desember 2015 et direktiv om netthandel med varer som setter reklamasjonstiden for forbruker til bare to år. I dag er reklamasjonstiden i Norge 5 år for mer varige produkter, som fjernsynsapparater, vaskemaskiner og telefoner. Dette er en praktisk viktig bestemmelse. EU-direktivet er fullharmonisert, det vil si at det ikke vil være mulig for land å beholde eller innføre strengere regler.

Dette er at alvorlig angrep på en forbrukerrettighet som det har vært bred politisk enighet om i Norge. Den forkortede reklamasjonstiden er dessuten miljøfiendtlig, og legger opp til et bruk-og-kast-samfunn der produsentene kan spekulere i forbrukernes kortere frist. I tillegg er det en merkelig forskjellsbehandling å skulle ha ulike regler for netthandel og vanlige butikkjøp.

Direktivet er per mars 2016 ikke endelig vedtatt i EU. Statsråd Solveig Horne har blant annet for Stortingets Europautvalg understreket at nye regler ikke skal svekke forbrukerrettighetene. Nei til EU har krevd at regjeringen gir EU klar beskjed om at direktivet må omgjøres til en minimumsregel, ikke sette et tak for det nasjonale forbrukervernet. Vil Solveig Horne og regjeringen bruke vetoretten i EØS, og sende direktivet tilbake til bakvendtland om det ikke skjer?

Noter

1. Vårt Land 16.02.16.
2. St.prp. nr. 100 (1991-92), side 16.

EØS eser ut Landbruk og matvarer

Forutsetning:

Landbruk skulle være unntatt fra EØS-avtalen.

Når det gjelder handel, henviste stortingsproposisjonen fra regjeringen til bestemmelsene i EØS-avtalens artikkel 19 om at målet var å «utvikle samhandelen med landbruksvarer innenfor rammen av det enkelte lands landbrukspolitikk på en måte som vil være til gjensidig fordel for partene» (St.prp. nr. 100 (1991-1992), side 121).

Fasit:

Norge er ikke del av EUs felles landbrukspolitikk, og har utenfor EU et eget tollvern. Gjennom de nasjonale landbruksforhandlingene fastsettes fortsatt størrelse og innretting på støttenivå og priser i landbruket.

Likevel er landbruksområdet berørt av EØS-avtalen. Regler for blant annet dyrehelse, dyrevelferd, mat hygiene og økologisk drift er styrt gjennom EØS. Ifølge Europautredningen (NOU 2012:2), utgjør landbrukssaker rundt 40 prosent av rettsaktene i EØS-avtalen.

Til tross for forutsetningen i EØS-avtalens artikkel 19 om at utviklingen i handelen med landbruksvarer skal skje på gjensidig fordelaktig basis, har det vært en svært ensidig økning i importen fra EU til Norge. EU har også fått stadig økte tollfrie kvoter for blant annet ost, kjøtt og grønnsaker.

ETTERORD

Kathrine Kleveland

Leder i Nei til EU

EU ut av Norge

Alle ser at EØS-avtalen er blitt noe ganske annet enn det Stortinget vedtok høsten 1992. Dette Vettheftet gir mange konkrete eksempler, fra råderetten over naturressursene, alkoholpolitikk, likestilling, distrikts- og regionalpolitikken, til arbeidslivet der EØS-avtalen har gjort norsk hverdag fundamentalt annerledes enn både lovet og forutsett.

Nei til EU er bekymret. EØS-avtalen slik den er i dag, er blitt en svært dynamisk og ekspansiv avtale. Disse ordene klinger kanskje umiddelbart godt, men den jevne flyten EØS-avtalen gir oss av EUs direktiver og forordninger, frister oss ikke til å ønske mer fra EU. Tvertimot, 81 prosent av Nei til EUs medlemmer vil si opp EØS-avtalen for å gjeninnføre reell selvråderett og demokrati.

Nordmenn flest, der fortsatt 72 prosent ikke vil inn i EU, er derimot mer usikre på å gå ut av EØS. Et flertall vil beholde EØS-avtalen. Derfor ønsker vi å sparke i gang debatten. La oss diskutere EØS-avtalens inngripen i det norske demokratiet. La oss diskutere finanstilsyn, anbudsregelverk og narasin i kylling, eller ergre oss over tap av brevpost på lørdager.

Er du enig i at EØS-avtalen gir EU for mye makt i Norge, oppfordrer jeg deg til å støtte oppropet om å erstatte EØS med en handelsavtale: www.utaveos.org.

«EØS-avtalen underminerer folkestyret og gir makten til finanseliter og markedsteknokrater (...) Norge hører gjennom EØS-avtalen til postdemokratiets konstitusjonelle avantgarde.»

Rune Slagstad, samfunnsforsker

Klassekampen 28. februar 2012

«Høgsterett, øvste domstolen i Noreg, er parkert og sett på sidelinja til fordel for EU-domstolen. Arbeidsoppgåvene i Høgsterett dreier seg meir og meir om å tolke lovverket og rettspraksisane i domstolen i Luxembourg.»

Forfatter Elin Ørjasæter og advokat Anne-Lise H. Rolland

Syn og Segn nr. 3 2014

«... EØS er mye mer bindende for oss enn det formelt sett ser ut som. I noen sammenhenger, men aldri før i Stortingets bygninger, har jeg sagt at på sett og vis er EØS en konstitusjonell katastrofe, ikke økonomisk eller på annen måte, men en konstitusjonell katastrofe rett og slett fordi den går på at vi later som om vi er suverene i ganske mye større grad enn vi reelt sett er.»

Eivind Smith, professor i rettsvitenskap

Stortingets høring om Schengenavtalen, sitert i Dagbladet 9. juni 1997

EØS: når demokratiet går i minus

EØS skulle være en avtale for handel. Den har blitt mye mer. Folket vedtar Norges lover gjennom Stortinget, men gjennom EØS vedtas mange lover med påholden penn fra EU. Nei til EUs skriftserie VETT nr. 1 2016 undersøker EØS-avtalens betydning for demokrati og selvstyre. Hftet er skrevet av Morten Harper, utredningsleder i Nei til EU.

Bli medlem med SMS

Send følgende SMS-melding: NEITILEU
<DITT NAVN OG POSTADRESSE> til 2090 (200,-)